

Veel scholen experimenteren met formatieve evaluatie

Beter leren met meer plezier

De huidige toetscultuur, met zijn vaste meetmomenten in harde cijfers vastgelegd, knelt bij ontwikkelingen als gepersonaliseerd leren en maatwerk. Steeds meer leraren zoeken naar nieuwe manieren om leerlingen meer verantwoordelijk maken voor hun eigen leerproces door verschillende vormen van formatief evalueren in te zetten. Hoe kan die ontwikkeling breder worden getrokken in de school, naar schoolleiding, lerarenteams, leerlingen en ouders? Door van elkaar te leren en kleine stappen te zetten in een proces van cultuurverandering, vinden de deelnemende docenten aan de startbijeenkomsten Toetsen om te leren.

DOOR CAROLIEN NOUT

Een belangrijk signaal voor mij was dat de twee bijeenkomsten, Toetsen om te leren, al snel overboekt waren,' zegt Gerdineke van Silfhout, taalexpert en leerplanontwikkelaar bij SLO. 'Het onderwerp leeft enorm. Op veel scholen experimenteren leraren met formatieve evaluatie en toetsen [zie kader]. We wilden op deze bijeenkomsten met elkaar verkennen hoe formatief evalueren verder kan groeien

Formatief evalueren: anders denken over het leerproces

Steeds meer leraren zoeken manieren om het leerproces van hun leerlingen anders te benaderen, met maatwerk en gepersonaliseerd leren. Uitsluitend summatief toetsen, als eindmeting om te kijken wat een leerling weet en kan, is in die situatie niet zinvol. Formatief toetsen en evalueren, om leerlingen zelf inzicht te geven in hun leerproces past beter bij maatwerk, gepersonaliseerd leren, maar ook bij de brede doelen van ons onderwijs: kritisch denken, reflecteren, feedback geven en verwerken en het leren van fouten. Met formatieve evaluatie kan de leraar helder krijgen waar de leerling naartoe werkt (leerdoelen en succescriteria), waar hij staat en hoe de leerling naar het gewenste einddoel komt. Als docent begeleid je dus het leerproces van leerlingen en integreer je feedback in iedere fase van het doceer-leerproces, waarbij leerlingen de kans krijgen om te laten zien waar ze staan en waarbij ze fouten mogen maken én kunnen laten zien hoe zij zich hebben ontwikkeld.

Kijk voor uitwerking van dit concept en praktische voorbeelden op de themasite van SLO: <http://nederlands.slo.nl/themas/formatief-evalueren>

in het onderwijs. En ook om uitdagingen of struikelblokken te benoemen, bijvoorbeeld hoe je in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs kunt omgaan met de druk van PTA's, centrale en schoolexamens.'

Veel initiatieven

Niet alleen leraren, maar ook schoolleiders, coördinatoren en examensecretarissen waren aanwezig bij de twee bijeenkomsten, gezamenlijk georganiseerd door SLO, de VO-raad en Plexs, het Platform voor examensecretarissen. Netty Sommeling, docent en projectleider gepersonaliseerd leren op de vso Mariëndael in Arnhem, vertelt op de eerste startbijeenkomst hoe haar school twee jaar geleden de overstap maakte naar een andere manier van leren. Elke leerling is de regisseur van zijn leren. Tijdens gestructureerde coachingsgesprekken tussen de docent en de leerling komen steeds weer de leerdoelen, strategieën, planningkeuzes en reflectie aan de orde. 'Dat levert informatie op over de leerresultaten, de sterke en zwakke punten, die de docent en de leerling inzicht geven in het leerproces. Docenten kunnen daar hun lessen op toespitsen en begeleiding op maat geven.' Sommeling benadrukt dat deze manier van werken niet vanzelf ontstaat. Voorwaarde is onder andere een veilige omgeving waarin leerlingen fouten mogen maken. 'Het is een veranderingsproces in de school dat gebaseerd moet zijn op een visie op het onderwijs: het waarom. Vervolgens kun je ingaan op het hoe en het wat.'

Noortje Schadenberg, voorzitter van Plexs, vindt het belangrijk dat examensecretarissen actief betrokken zijn bij de discussie over formatief evalueren, want het raakt hun werk. Zij is, net als

de andere deelnemers, blij verrast te zien hoeveel initiatieven rondom formatief evalueren er momenteel opbloeien. Zelf heeft zij als teamleider en docent op het Over Betuwe College in Bemmelen ook ervaring met formatief evalueren bij het vak Global Perspectives dat zij aan leerlingen in 5 vwo geeft. Omdat het geen examenvak is, is het formatief volgen van leerlingen belangrijk, aldus Schadenberg. 'Mijn leerlingen vinden het soms wel een beetje moeilijk maar ook erg leuk om op deze manier te werken. Er wordt veel van ze verwacht want ze zijn meer zelf verantwoordelijk en leren op basis van feedback. Het grappige is dat ze er nu bij andere docenten, die op de reguliere manier lesgeven, ook om vragen.'

Praktische voorbeelden gezocht

Op korte termijn afstappen van het hele summatieve toets- en examineringssysteem is niet realistisch. Er staan wetten in de weg en er zijn praktische bezwaren. Toch hoeven scholen niet af te wachten tot er iets verandert in het systeem; ze kunnen experimenteren met andere manieren van evalueren en dat doen ze dus ook. Maar ze kunnen er wel hulp bij gebruiken, meent Annemiek Staarman, beleidsadviseur bij de VO-raad. Wat kan deze besturenorganisatie voor het voortgezet onderwijs doen? 'Voor ons als VO-raad is formatieve evaluatie een belangrijk onderdeel in het streven naar meer maatwerk voor

Durf gewoon te beginnen.

leerlingen en gepersonaliseerd leren. Daar kun je toetsen niet los van zien. Wij zien dat scholen op zoek zijn naar praktische voorbeelden om hun onderwijsvisie te vertalen naar de praktijk. Wij willen ze, samen met SLO en Plexs ondersteunen, bijvoorbeeld door te stimuleren dat zij netwerken vormen om kennis en ervaring uit te wisselen. Ook leraren hebben behoefte aan informatie en aan technieken, bijvoorbeeld hoe je goede feedback kunt geven, of hoe je leerlingen kunt coachen. Het is dus ook een professionaliseringsvraagstuk.

Ook zij voelt zich aangesproken door de positieve energie op de bijeenkomst Toetsen om te leren. 'Ik vind het een goede zaak dat de partijen in de educatieve keten elkaar steeds beter weten te vinden. Niet voor onszelf, maar om de mensen in het onderwijsveld beter te kunnen bedienen. Wij gaan uit van hun behoefte aan ondersteuning.'

Kleine stappen zetten

Schadenberg (Plexs) ziet dat leraren vooral zoeken naar mogelijkheden om van elkaar te leren en goede voorbeelden te delen. 'Maak het bespreekbaar in je school, geef uitleg en betrek ouders. Als we kleine stappen zetten, dan komt er ook vanuit de maatschappij meer zicht op. Dit is wat iedere leerling nodig heeft om later te kunnen functioneren in de maatschappij. Dat is voor mij de kern van de zaak. Ik gun dit iedere leerling!'

Door haar eigen ervaring realiseert Schadenberg zich wel dat formatief evalueren veel tijd kost, hoe goed en leerzaam het ook is. Dat signaal kwam ook op de bijeenkomsten naar voren. Het nakijken en beoordelen van een toets met een cijfer gaat veel sneller dan individuele feedback per leerling geven, kijken welke leerdoelen zijn behaald en waar verbeterpunten liggen. Schadenberg: 'Als je twintig lesuren in een week hebt, dan kan het gewoonweg niet.'

Van Silfhout (SLO) concludeert uit de bijeenkomsten dat veel docenten vragen om goede voorbeelden, vakspecifiek maar ook voor de school als geheel. Ook de vraag waar en hoe te beginnen komt vaak terug. 'Daarop is geen eenvoudig antwoord mogelijk. Het onderwijssysteem brengt belemmeringen met zich mee die niet zomaar zijn op te lossen. Maar durf gewoon te beginnen. Zet kleine stapjes, zorg voor draagvlak bij collega's en steun vanuit de schoolleiding, want het gaat om een cultuuromslag in het onderwijs. En soms moet je een pas op de plaats maken en terug gaan naar het *waarom* van formatieve evaluatie.'

Voldoende werk aan de winkel dus. In ieder geval gaat SLO verder met het delen van goede praktijkvoorbeelden waar schoolleiders en docenten mee verder kunnen. Over vervolgstappen met de bovengenoemde partijen komt binnenkort meer duidelijkheid.

► SLO werkt samen met leraren in een pilot **Formatief evalueren in de lespraktijk** (zie ook het artikel in het juninummer van dit blad). Neem voor meer informatie contact op met **Gerdineke van Silfhout**, e-mail G.vanSilfhout@slo.nl